

Speerpunt Water, Natuur & Milieu

Woord vooraf

In ons memorandum stellen we dat ons land kampt met vele ingewikkelde problemen, die moeilijk op te lossen zijn. Niet alleen moeten er zoveel onderling afhankelijke aspecten verzoend worden, maar de besluitvorming in Vlaanderen is zo complex geworden, met zijn – letterlijk – duizenden tussenliggende structuren, raden en commissies. De Vlaamse beleidsstructuur is als een schuifpuzzel met véél te veel stukjes, die daardoor stevig vast zit. Gelukkig zijn de provincies daarvoor een deel van de oplossing.

Hieronder tonen we dat aan voor de **beleidsdomeinen “Water, Natuur & Milieu”**. Waarin u zal merken dat de provincies soms een uitvoerder, soms een versneller en vaak zelfs een inspiratie zijn voor het Vlaamse beleid terzake.

Wat zijn de uitdagingen in Vlaanderen inzake Water, Natuur & Milieu?

Water

Een systeemaanpak van de waterproblematiek is steeds urgenter. Zowel overstromingen als langdurige droogte, het peil van het grondwater, de waterkwaliteit of de waterzuivering zijn in de recente jaren alleen maar hoger op de politieke agenda gekomen, al dan niet geactiveerd door acute crisissen. De uitdaging voor het Vlaamse beleid is om **meer ruimte te creëren voor natuurlijke processen, om zo het waterbufferend vermogen van valleien te vergroten en infiltratie- en retentiegebieden te herstellen**. Daardoor worden niet alleen piekafvoeren vermeden, maar worden ook de grondwaterreserves beter aangevuld. Helaas blijkt dat **in meer dan 90% van de Vlaamse gemeenten de verharding nog toeneemt**.

In het regeerakkoord engageerde de Vlaamse regering zich inderdaad om de **natuurlijke dynamiek in valleigebieden te herstellen** en de **bergingscapaciteit van beek- en rivierlandschappen maximaal te benutten**. Ook in Vizier 2030 engageerde Vlaanderen zich om de waterverontreiniging te beperken, de hydromorfologie te herstellen, de oppervlaktewater- en grondwatervoorraden te beschermen en voldoende ruimte en opslag voor water te voorzien.

Natuur & Milieu

Een robuust, veerkrachtig en samenhangend natuurnetwerk creëren is één van de juridisch bindende EU-doelstellingen voor natuurherstel. De sterke versnippering van de open ruimte en de moeizame voortgang om een natuurnetwerk te realiseren, maken hiervan voor Vlaanderen een stevige uitdaging. **Bij 80% van de Vlaamse gemeenten vermindert de oppervlakte groen nog altijd**. De open ruimte wordt steeds meer ingevuld door andere functies dan natuur, en staat in Vlaanderen dus sterk onder druk. De uitdaging voor het beleid is een evenwicht te vinden tussen verdichting in bebouwde gebieden om de druk op de open ruimte te verminderen, en een weldoordachte inzet van natuurgebaseerde oplossingen om de leefbaarheid in steden te verbeteren.

In het regeerakkoord engageert de Vlaamse regering zich om **de open ruimte maximaal te vrijwaren, en te investeren in een netto toename aan “natuur met hoge kwaliteit, overal en dicht bij iedereen”**. Concreet stelde ze in 2019 dat ze tegen 2024 20.000 bijkomende ha natuur onder effectief natuurbeheer zou brengen, en uiterlijk tegen 2030 zo'n 10.000 hectare bijkomend bos aan zou leggen.

IN HET KORT

- Toenemende urgentie van een systeem aanpak van waterproblemen
- Ruimte creëren voor natuurlijke processen, herstellen van waterbuffercapaciteit en stoppen van verharding in gemeenten
- Herstel van de natuurlijke dynamiek in vallei-gebieden, maximaliseren van bergingscapaciteit en beschermen van waterreserves
- Creëren van een robuust natuurnetwerk, uitdaging door versnippering en afname van groene oppervlakten in gemeenten
- Een balans vinden tussen verdichting in bebouwde gebieden en gebruik van natuurgebaseerde oplossingen
- Maximaliseren van open ruimte, investeren in hoogwaardige natuur dicht bij iedereen, met concrete doelen

Hoe zijn de provincies een deel van de oplossing?

In de complexe, versnipperde en verkokerde Vlaamse beleidscontext is de bewegingsvrijheid van beleidsmakers om dingen in beweging te krijgen vaak beperkt. **De provincies kunnen daarbij helpen.**

We kunnen dit doen omwille van onze specifieke methodiek, onze bestuurskracht, en onze competenties op het terrein.

Onze specifieke methodiek

Onze **specifieke provinciale methodiek** houdt in dat we voor elke problematiek **alle relevante partijen bij elkaar brengen om tot een praktische en gedragen oplossing te komen**. We proberen hierbij altijd iedereen te betrekken, over verkokerde bevoegdheden en belangen heen.

- De provincies maken werk van **een integraal Waterbeheer** met oog voor alle beleidsmatige linken met bijvoorbeeld landbouw, omgeving, economie, toerisme, natuur... Zo wordt telkens gestreefd naar de uitwerking van totaalprojecten bij het beheer of **herinrichten van waterlopen** en omliggende valleien.
- De provincies werken ook samen met lokale besturen, het middenveld en Vlaanderen, bijvoorbeeld in Water-Land-Schappen om **doelstellingen rond water, natuur, bodembescherming, plattelandontwikkeling, sociaal-economische ontwikkeling e.a. op elkaar af te stemmen**.
- Als **grootste waterloopbeheerder van Vlaanderen werken de provincies samen met Vlaanderen rond de Blue Deal** of met andere gewesten of actoren in het buitenland. Bijvoorbeeld in Europese projecten zoals Life en Interreg spelen provinciebesturen vaak een prominente rol, zoals de grensoverschrijdende

samenwerking tussen West-Vlaanderen en Frankrijk **om overstromingen te voorkomen**.

- De provincies zijn via de Regionale Landschappen en de Bosgroepen, en dus samen met private en publieke beseigenaars, lokale besturen en het middenveld, **de drijvende kracht achter de aanleg van meer dan 300 nieuwe bossen en boomgaarden**, de aanleg of het onderhoud van bermen en trage wegen, of het creëren van nieuwe plekken voor recreatieve natuurbeleving. Zo ondersteunen we de ambities rond vergroening van de Vlaamse overheid en gemeenten.
- De provinciebesturen zijn samen met de Regionale Landschappen de indieners voor **het gros van de aanvragen voor “Landschaps- en Nationale Parken”**. Uiteraard zullen wij de masterplannen van deze Vlaamse Parken mee vorm geven vanuit een geïntegreerde gebiedsgerichte werking.

Onze bestuurskracht

De provincies hebben eigen prioriteiten en een eigen budget, wat ons toelaat op eigen kracht initiatieven waar te maken en zaken in beweging te zetten. We zijn hierbij niet bang om te **pionieren**.

- De provincies hebben in de afgelopen jaren al meer dan 140 overstromingsgebieden in heel Vlaanderen gecreëerd en daardoor **tallose grote en kleine overstromingen voorkomen**.

- De provinciebesturen durven ook stappen zetten in het netelige dossier rond **een rechtvaardige aankoop en afbraak van woningen die in overstromingsgevoelige gebieden gelegen zijn**. We zetten niet in op bruuske onteigeningsprocedures, maar **zoeken samen met bewoners naar duurzame oplossingen**. In de provincie Antwerpen gebeurde dit bijvoorbeeld in het overstromingsgebied in Ranst ter hoogte van de Tappelbeek en in Balen ter hoogte van de Grote Nete.
- Door het uitbouwen van een provinciaal grootschalig permanent sensorennetwerk in de waterlopen en het delen van deze data, creëren we samen met VMM en het Waterbouwkundig Labo **een systeem om in real-time de evolutie en de kwaliteit van het water te monitoren**.
- De provincies **subsiëren het wetenschappelijke onderzoek** naar de functionele relatie tussen natuur en gezondheid, bijvoorbeeld via de leerstoel Zorg en Natuurlijke Leefomgeving bij de Universiteit Antwerpen. Zo werd onderzocht hoe mensen de aanwezige natuur ervaren tijdens de coronaperiode. Met deze informatie kunnen de provincies en andere besturen aan de slag om de buitenomgeving beter in te richten.
- Tevens onderzochten experts op vraag van de 5 Vlaamse provincies **de impact van openbare verlichting op mens, dier en plant**. Op basis van deze studie kunnen de provincies verlichtingstips geven aan lokale besturen over onder andere de installatie van ledverlichting, gericht dimmen van verlichting, faunavriendelijke verlichting (bv. fietsvolgende verlichting), effecten op veiligheidsgevoel...
- Een duurzame levensstijl begint van kleins af aan. De provincies ondersteunen scholen die een 'duurzame straffe school' willen zijn, **via de provinciale Milieuzorg Op Scholen-werking (MOS)** om zo bijvoorbeeld de speelplaats te vergroenen of energiebesparende maatregelen te nemen. Dit in samenwerking met Departement Omgeving en de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Vandaag wordt MOS in de onderwijswereld algemeen gewaardeerd als referentie voor Educatie voor Duurzame Ontwikkeling.
- Via het Burgemeestersconvenant voor Klimaat en Energie **engageren lokale besturen zich om EU-klimaat- en energiedoelstellingen te halen**. Al 15 jaar geleden pionierden de provincies hierin **als territoriaal coördinator**.

Lokale besturen waren enthousiast over de ondersteuning en rolden tal van initiatieven uit.

Helaas werd die rol de voorbije jaren uitgehold door het opstarten van gesubsidieerde parallelle ondersteuningsinitiatieven, die allerlei zaken nog eens overdeden die de provincies al jaren met inzet en kwaliteit deden, met alle tijds- en geldverlies van dien. Tegelijk nam ook de administratieve plan- en rapporteringslast in een snel tempo toe waardoor lokale besturen steeds moeilijker tot concrete uitvoering komen. **De reeds bewezen sterke rol van de provincies hierin herwaarderen zou leiden tot een meer efficiënte en complementaire ondersteuning van de gemeenten, en vooral tot meer resultaat.**

Onze mensen op het terrein

We hebben zowat overal onze eigen experts die een goed zicht hebben op de specifieke lokale realiteiten. Dit is niet alleen efficiënter, maar zorgt er ook voor dat we ogen en oren hebben voor de verzuchtingen en de reële noden op het terrein. Hierdoor moeten de provincies minder beroep doen op externe partijen zoals dure consultants of studie bureaus.

- De provincies staan in voor **het beheer en de financiering van 12.000 km waterlopen** (maaien, slibruiming, onderhoud infrastructuur en pompinstallaties, ...). We bestrijden ook invasieve uitheemse soorten in en rond de waterlopen.
- Onze **provinciale erosiecoördinatoren** helpen lokale besturen en landbouwers bij erosiebestrijding (het ontwerpen en aanleggen van erosiepoelen, buffergrachten, houthakseldammen en geprofileerde grasstroken), de aanvraag van subsidies hiervoor, en de voorbereiding van omgevingsvergunningaanvragen.
- We creëren (of versterken) **functionele ecologische netwerken** om ruimte te maken voor fauna en flora, een gezonde en kwaliteitsvolle leefomgeving mogelijk te maken, en de **biodiversiteit te beschermen**.
- Via het Interprovinciaal Kenniscentrum (IPKC) ondersteunen we gratis of tegen kostprijs lokale besturen met **wetenschappelijke expertise en dienstverlening**, zoals milieutechnische onderzoeken van het Provinciaal Centrum voor Milieuonderzoek (PCM) of het Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH).

Hoe kunnen de provincies nog beter het Vlaamse beleid versterken?

Zoals we hierboven hebben aangetoond, zijn de provincies het onontbeerlijke stukje dat de schuifpuzzel in beweging kan brengen.

Beter nog: we doen dat al jaren.

Maar alles kan altijd beter. Als we Vlaanderen mee in beweging willen helpen zetten, dan kan dat enkel door de provincies zélf ook meer bewegingsvrijheid te gunnen.

1. Door écht een eind te maken aan de versnippering van het waterbeheer.

Het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024 beseft dat *“het huidig oppervlaktewaterbeheer ... nog sterk versnipperd (is), wat zorgt voor een gebrek aan efficiëntie en daadkracht”, en belooft “het landschap van de onbevaarbare waterlopen drastisch te rationaliseren”*. En inderdaad, het ontwerp van Minister Demir van 2023 zou het aantal beheerders van 112 reduceren naar 12. Prima, toch?

Het is inderdaad goed bestuur de verrommeling aan te pakken, maar het voorstel wil de vijf provinciale beheerders - die op het terrein al decennia goed werk leveren, en het beheer organiseren en financieren van

ongeveer 75% van de onbevaarbare waterlopen - vervangen door compleet nieuw op te richten ‘waterschappen’. Met alle hoge transactiekosten en jarenlange stilstand die komen kijken bij het uitwerken van deze volledig nieuwe structuren van dien.

Wij doen een oproep aan alle partners en beleidsmakers in het waterbeheer om het “vijf plus één model” objectief een kans te geven, waarbij de vijf provincies verantwoordelijk worden voor het beheer van àlle onbevaarbare waterlopen. De VMM wordt in dit model gezien als de kaderstellende overheid. Dit model is nog een stuk slanker dan het ontwerp-‘waterschappen’, laat de bestaande expertise op het terrein maximaal renderen, en kan op heel korte termijn leiden tot een nog drastischer rationalisering van het waterbeheer.

2. Door de feitelijke rol van de provincies in het bos- en landschapsbeheer decretaal te respecteren en te versterken.

In het nieuwe uitvoeringsbesluit dat de Vlaamse Regering voorbereidt rond de Regionale Landschappen en de Vlaamse Parken, is het belangrijk dat de **rol van de provinciebesturen gerespecteerd wordt**.

Ook de samenwerkingsovereenkomst van het Agentschap voor Natuur en Bos met de provincies over de projectfinanciering van de Bosgroepen en de Regionale Landschappen moet herbekeken worden: **de provincies vragen om die overeenkomst structureel te verankeren zonder tijdslimiet**, i.p.v. elke 5 jaar zoals nu. In de voorbije periodes vroeg het immers heel wat werk om tot een overeenkomst te komen.

Daarnaast vragen de provincies ook een **actualisatie van de middelen** in verhouding tot de vooropgestelde hoge ambities.

3. Gebiedsfondsen voor duurzaamheid, biodiversiteit en landschapskwaliteit.

In de beleidsdomeinen water, natuur en milieu hebben de provincies veel wettelijke opdrachten rond natuurverbindingen, het beheer van onbevaarbare waterlopen, de opvolging van Regionale landschappen en Bosgroepen, enzovoort. **Die opdrachten worden vanuit Vlaanderen vanuit verschillende administraties op een verkokerde manier opgevolgd, wat leidt tot inefficiënties**: zo werden we in de voorbije jaren geconfronteerd met een golf van subsidie-oproepen. Dit heeft ertoe geleid

dat heel wat personeelstijd ging naar het schrijven van subsidiedossiers.

We pleiten nu voor **een bundeling van de middelen in een structureel partnerschap met Vlaanderen dat kan verankerd worden in gebiedsfondsen per provincie**. Zo'n gebiedsfonds zou dan waken over het gezamenlijk ontwikkelen en uitvoeren van ambitieuze beleidsdoelen voor duurzaamheid, landbouw, biodiversiteit, ecosysteemdiensten en landschapskwaliteit.

In dit structureel partnerschap kan de Vlaamse overheid dan focussen op gebieden met een beoogde hoogwaardige kwaliteit (Natura 2000, VEN, Vlaamse Parken) en zouden de provinciebesturen **complementair beleid ontwikkelen rond verbinden, verweven en basiskwaliteit** (tot in de bebouwde omgeving), en nog meer dan ooit de coördinerende rol op zich nemen.

De provincies ondersteunen ook de gemeenten bij hun opdrachten en zorgen via een Loket Onderhoud Buitengebied dat investeringen op het terrein duurzaam beheerd worden. Hierbij wordt ook gekeken in welke mate de coördinatie van andere lokale klimaatinitiatieven in het kader van de Burgemeestersconvenant en het Lokaal Energie en Klimaatpact georganiseerd kan worden bij de provincies om een holistische aanpak te verzekeren.

De jarenlange provinciale ervaring met het lokale natuur-, milieu-, landbouw- en klimaatbeleid leert dat de provincies een belangrijke facilitator zijn om het Vlaams beleid op het terrein te realiseren.

Samenvattend

Wij vragen concreet:

- Omarm het 'vijf plus één' model en maak van de provincies de enige beheerders van onbevaarbare waterlopen
- Erken en versterk de rol van de provincies als dé bos- en landschapsbeheerders in Vlaanderen
- Stop de verkokering van water-, natuur- en milieubeleid. Laat ons écht gebiedsgericht én efficiënt samenwerken, in complementair partnerschap met Vlaanderen

Vlaanderen heeft stevige uitdagingen en ambitieuze beleidsprioriteiten voor de beleidsdomeinen water, natuur & milieu. De provincies staan volop achter de doelstellingen, meer nog, we pionieren al vele jaren met talloze initiatieven die deze uitdagingen de facto aanpakken op het terrein.

We kunnen dit dankzij onze methodiek, onze bestuurskracht en onze mensen op het terrein.

We nodigen Vlaanderen dan ook uit deze onontbeerlijke rol die we de facto spelen, te erkennen en te verankeren.

Op die manier creëren we samen bewegingsvrijheid voor beleidsmakers op elk niveau, en laten we de bestuurlijke puzzel weer vlotter schuiven. Ten goede van gemeenten, burgers, bedrijven en de hele Vlaamse samenleving.

**De Vlaamse provincies:
een onmisbaar stuk van
de Vlaamse bestuurlijke
schuifpuzzel.**

